

BIJLAGE 2

DE DOELSTELLING VAN DE LEZER

FIE VAN DIJK

Waarom lezen we? We lezen om bepaalde gegevens te vinden, of een mening, of een advies; we lezen om een bepaalde stof te leren beheersen, om ons te ontspannen of om te laten merken dat we niet al te goedkoop zijn opgevoed. Daarom grijpen we naar *Lekker koken*, *Vrij Nederland*, *Variaties*, *De didactische handleiding*, *Kraaien tellen tot vier* of *Anathema's* 88.

Uit onderzoeken is gebleken dat we beter lezen, zowel wat lees-snelheid als wat leesbegrip betreft, als we geformuleerd hebben waarom we lezen.¹

LEESSNELHEID

Het spreekt vanzelf dat we niet iedere tekst op dezelfde manier lezen en dat we onze leesmethode aan ons leesdoel moeten aanpassen. Als we een telefoonnummer opzoeken, bewegen we de ogen anders en sneller dan wanneer we een recept lezen.

Enkele leesmethoden zijn:

– *oriënterend lezen* (skimmen): voorbereidend lezen ('waar gaat deze tekst over? ') of het zoeken van een getal in een tekst; de leessnelheid varieert sterk, en kan oplopen tot 1500 woorden per minuut, terwijl de gemiddelde leessnelheid van een niet te ingewikkelde tekst voor ongeofende lezers tussen de 200 en 300 woorden per minuut ligt.

– *globaal lezen*: via sleutelwoorden en sleutelzinnen een globale indruk krijgen van de stof, bijvoorbeeld het belangrijke nieuws uit kranteartikelen halen; de leessnelheid ligt hierbij tussen de 300 en 600 woorden per minuut.

– *ontdekken van centraal thema en oorzaak-gevolgrelaties*: een vaardigheid die we toepassen bij het lezen van een roman of een geschiedenisboek.

– *systematisch of intensief lezen*: het vatten van relevante details, de relatie hiertussen, en de relatie van de details tot het geheel; deze methode is het meest geschikt voor het bestuderen van studiemateriaal; het leestempo is laag, en de ogen gaan vaak terug om een deel

van de zin te herlezen. Speciaal voor het bestuderen van een handboek gaf F. P. Robinson aanwijzingen: de SQ 3 R methode (survey, question, read, recite, review). Deze methode staat onder andere beschreven in *Effectief studeren*.²

– *herhalend lezen*: het lezen van gebruiksaanwijzingen, spelregels, recepten en patronen; dit lezen moet langzaam en zorgvuldig gaan om de details in de goede volgorde te vatten.

– *kritisch en creatief lezen*: het trekken van conclusies, selecteren van relevant materiaal, evalueren van argumenten en conclusies.

FOUTE LEESGEWOONTEN EN VERBETERING VAN LEESGEWOONTEN

Leestempo en leesbegrip worden ongunstig beïnvloed door foute leesgewoonten als: weinig woorden tegelijk kunnen zien en opnemen (een kleine 'recognition span' hebben), de ogen te vaak laten stilstaan (lange fixatiepauzes) en de ogen terug laten gaan (regressie). Ook psychologische en materiële factoren spelen een rol: wie slecht gemotiveerd is om te lezen, wie zich niet kan concentreren, wie moe is, wie veel vooroordelen heeft, leest slechter dan iemand die zich vol enthousiasme op een boek stort. Dat een feestje van de bovenburen, een koude kamer, een ongemakkelijke stoel, een zwakke lamp - wat een ellende! u voelt het al: erg bevorderlijk is het niet.

Wie zijn leesgewoonten wil verbeteren, kan het best het boekje *Lees beter, lees sneller*³ doorwerken.

LEESBEGRIP

Voor het leesbegrip (comprehension) bestaan vele definities. De meest voorkomende componenten van leesbegrip zijn:

- het kunnen vatten van de centrale thema's,
- conclusies kunnen trekken uit de tekst,
- het kunnen interpreteren van de ideeën van de schrijver.

William S. Gray⁴ onderscheidt drie niveaus van comprehension:

- 1 letterlijke comprehension (de lezer begrijpt wat het boek zegt),
- 2 interpretatieve comprehension (de lezer vergelijkt de inhoud met andere kennis en gaat het doel van de auteur na),
- 3 kritische comprehension (de lezer vat de implicaties van gedachten van de auteur).

Volgens Gray en Bernice Rogers⁵ kunnen vele volwassenen alleen een tekst begrijpen op het eerste niveau; slecht weinigen kunnen meningen herkennen of conclusies trekken uit wat ze gelezen hebben. Ook is gebleken dat hoogsteklassers van een middelbare school niet

kritischer lezen dan eersteklassers. Interpretatief en kritisch lezen - samen ook wel evaluerend lezen genoemd - moet waarschijnlijk aangeleerd worden.

De lezer moet leren vragen te stellen aan de tekst: klopt de argumentatie van de schrijver, zijn de conclusies juist, zijn de gegevens waar, compleet, relevant, komt dit overeen met wat de lezer zelf van de zaak af weet of met wat anderen erover schrijven. Hij moet zich afvragen waar de schrijver staat, waar de schrijver hem toe wil brengen, wat de gevolgen kunnen zijn als de schrijver zijn zin krijgt. Hij moet leren afstand nemen, beoordelen, kiezen, beslissen. Daarbij moet hij zich bewust zijn van zijn eigen vooroordelen: we lezen eerder wat we verwachten te lezen dan wat er werkelijk staat; we onthouden het best die feiten en ideeën die onze eigen inzichten versterken, en we vergeten materiaal dat een kant van de zaak laat zien die met onze eigen mening in tegenspraak is.⁶

*Kortom: lezen is niet alleen een technische vaardigheid, maar een proces dat waarden impliceert, mentaliteiten vormt en tot sociale en politieke consequenties leidt.*⁷

NOTEN

¹ zie Bernadette H. A. M. Wolters. *Verbetering van leesgewoonten*. Theoretische achtergronden, methoden en evaluatie. Nijmegen 1969. p. 64.

² zie C. F. van Parreren, J. Peeck en E. Velema. *Effectief studeren*. Utrecht, Antwerpen 1966 (Aula 244), p. 50 e.v.

³ Many en Eric DeLeeuw. *Lees beter, lees sneller*. Utrecht, Antwerpen 1970 (Aula 425).

⁴ geciteerd door Bernadette Wolters in *Verbetering van leesgewoonten*, p. 9.

⁵ zie Martha L. King, Bernice D. Ellinger and Willavene Wolf (eds). *Critical reading*. Philadelphia, New York 1968, p. 215.

⁶ zie ook G. van Benthem van den Bergh. *Ideologie en sociale werkelijkheid*. In: De ideologie van het westen. Amsterdam 1970, p. 9 e.v.

⁷ zie ook De methode Paulo Freire, *leren mondig worden*. Uitgave van het Aktiecomité Hulp Ontwikkelingslanden (p.a. Vrije Universiteit, De Boelelaan 1115, kamer 12A-17, Amsterdam).